

No fem el mico

ENRIC VILA

NARRATIVA

Pierre Boulle, *El planeta dels simis*.
Traducció d'Anna Casassas. La
Magrana. Barcelona, 2001.

Hi ha tota una tradició en l'àmbit de la ciència-ficció que considera que les millors obres del gènere no són les que pretenen aventurar el futur sinó les que intenten conjurar-lo. Penso ara en el discurs que l'escriptor David Brin va fer l'any passat a la Universitat Politècnica de Barcelona amb motiu de la 9a edició del Premi Internacional de Ciència-ficció. Amb un excés d'optimisme, però amb un fons de raó, l'autor d'*Earth* assegurava que sense l'impacte d'obres com ara *1984* (George Orwell) o films tipus *The day after* (Nicolas Meyer) la humanitat hauria viscut desgràcies molt pitjors que la democràcia demoscòpica o la Guerra Freda. Segons Brin, el gènere dels robotets i les naus espacials assoleix la seva màxima expressió quan explora i adverteix futurs indesitjables gràcies a l'especulació que permet l'auscultació atenta de les obsessions, les pors i els reptes que en cada època inquieten la humanitat.

El planeta dels simis és –i això li dona solidesa més enllà de l'èxit de les seves adaptacions cinematogràfiques– una obra d'aquesta corda, més interessada a prevenir que a fer d'oracle. Escrita amb la sàvia senzillesa de les faules, l'obra de Pierre Boulle assaja les conseqüències que podria provocar l'emmandriment excessiu d'una humanitat aristocratitzada a redós del progrés científic. En general, les versions a la pantalla –la de Schaffner el 1968, la de Burton ara, i la mitja dotzena de seqüeles que s'han filmat entremig– s'han fixat poc en aquest aspecte. Han destacat molt més el capgirament de papers que es dona entre simis i humans i que fa que, a través d'uns altres éssers, puguem veure amb molta claredat, i una mica violentats, els clarsobscurs del nostre comportament. Boulle també explota aquest reflex. Però els seus simis són menys humans que els de la pantalla. L'explicació és que el centre d'interès del seu relat no radica tant en l'extraordinària evolució dels primers com en els motius de la brutal regressió dels segons.

L'autor d'*El Pont del riu Kwai* planteja el domini dels simis sobre els humans com una victòria de la fortalesa moral envers la volubilitat, com la demostració que la constància, l'esforç i l'estoïcisme col·lectiu poden més que la creativitat esporàdica i capritxosa, per més genial que sigui. El final de la història, que Tim Burton respecta en aquesta última adaptació, dona el cop de gràcia a la dialèctica latent entre la mediocritat i la intel·ligència que, durant tot el llibre, marca la relació entre els simis i el protagonista. Ulisses, el periodista de la Terra que desembarca al planeta Soror acompanyat de dos científics i un ximpanzé, descobreix amb horror que els humans que l'habituen es comporten com animals: no parlen, no raonen, no expressen emocions, no tenen ànima. El protagonista aviat es quedarà sol i, en un món do-

Tim Roth ataca Mark Wahlberg a 'El planeta de los simios'

Boulle ens vol dir que remenarem les cireres mentre no fem el mico

minat pels simis, només tindrà per aliats dos ximpanzés científics interessats a conèixer els orígens de la seva espècie. La col·laboració entre tots tres serà determinant a l'hora de descobrir una veritat que no pot fer contents ni els simis ni els humans.

El lector que, més enllà de les aventures a què dona peu l'argument, estigui interessat en les preguntes i els dubtes que el relat suscita, trobarà en el llibre de Boulle molta llenya per cremar. Cal apuntar a l'escriptor francès bona part del mèrit per la celebrat d'una història que no deu totes les seves gràcies només al cinema. Boulle va saber teixir una trama que, sense entorpir l'acció, va deixant al seu pas camins oberts per a la reflexió del lector. Per això mateix, perquè el relat és reinterpretable i polièdric, el film protagonitzat per Charlton Heston

criticava la tendència autodestructiva de la humanitat en plena Guerra Freda, i Burton ha posat l'èmfasi en el diàleg intercultural en ple xoc de civilitzacions (llàstima que no remarqui tan bé Boulle les dificultats de convivència entre orangutans, ximpanzés i gorilles). Aquests i altres elements, com ara l'esclavatge, la religió, els límits de la crueltat amb pretensions científiques, o els mecanismes físics i intel·lectuals de l'amor, són presents en una obra que toca un interrogant tan ancestral com el de la data de caducitat de l'espècie humana.

De fet, Boulle ja el respon en el llibre amb el sol fet d'escollir els simis com a substituïts de l'home. La tria és molt més profunda i va molt més enllà del simple parentiu biològic. "Aquí és on l'opinió de determinats savis biòlegs adquireix tot el seu valor –reflexiona Ulisses–: sostenen que en l'anatomia del simi no hi ha res que s'oposi a l'ús de la paraula. Res, tret de la voluntat". A partir, doncs, d'aquest vell concepte, que té part de veritat científica i part de mite, Boulle ens vol dir que remenarem les cireres mentre no fem el mico, mentre la comoditat no ens suprimeixi la voluntat de ser persones. Això, esclar, també és pura especulació.

ASSAIG

Tradició tipogràfica lleidatana

XAVIER GARCÍA

Anònim, *Flors de virtut*. Edició a cura de Julián Acebrón. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 2001.

Una de les joies bibliogràfiques lleidatanes és l'incunabile *Flors de virtut*, breu tractat italià, ara per ara, d'autoria anònima. La peça inaugura, l'any 1489, la tradició tipogràfica lleidatana en català que ha estat recopilada, entre d'altres, per Jiménez Catalán i Pere Sanahuja. Des de finals del segle XV, quan s'establí el primer taller d'impressió a Lleida –el sisè a la Península–; passant per la publicació, en vida seva, d'algunes obres de Lope de Vega que, ara, el Grupo Prolope de la UB torna a editar des de la ciutat del Sícors, fins a les impremtes de Robles (s. XVII), Anglada (s. XVIII) o Coromines han contribuït de manera considerable al cabal de les arts gràfiques.

L'obra, que avui edita en facsímil l'Institut d'Estudis Ilerdencs, és la versió catalana de Francesc de Sancliment, conservada a la Biblioteca Nacional de Madrid, de la qual deriven les

Obra de senzillesa exquisida, basteix un discurs entorn de vicis i virtuts

quatre edicions conservades en català. Obra de senzillesa exquisida, basteix, de forma expositiva i força divulgativa, un discurs exemplar entorn de vicis i virtuts recolzat en altes dosis d'erudició mitjançant la cita d'autoritat i un *exemplum* final. O, tal com afirma l'edició, que segons sembla utilitzà el versionador català: "*Tracta de tucti li vicii humani li quali debeno fugire li homini che desideranno vivere secundo Dio [...] provando per auctorità de sacri theologi et de molti philosophi doctissimi*". Però és clar que el seu valor màxim rau en l'objecte: una caixa de 14'5 x 8'5 cm a la qual la tipografia gòtica d'elegants proporcions en els tipus emprats, sense cap mena d'ornamentació, tret de la primera inicial, i, sobretot, el fet de ser el primer llibre en català imprès a Lleida atorguen rang d'obra d'art. Tot gràcies a la bona feina del seu primer impressor, Enric Botel, saxó arribat a Lleida per tal d'imprimir, entre altres obres que ja tingué cura de destacar Jordi Rubió i Balaguer, el magnífic *Breviarum Ilerdense*, que també reclama un tractament semblant.

L'actual facsímil de *Flors de virtut* recupera l'obreta, i té com a introducció un estudi del professor Julián Acebrón que inclou la descripció i estudis dels testimonis, la recepció de la versió catalana i uns apunts biogràfics de Climent i Botel. Una edició que crec necessària de la mateixa manera que calia una transcripció del tractat que facilités la lectura.